TARTON VALTIONYLIOPISTO
SUOMALAIS-UGRILAINEN OPPITUOLI

SLANGIA VÄINÖ LINNAN TEOKSESSA „TUNTEMATON SOTILAS"

Diplomityö

MILVI MÜÜRISEPP

Prof. P. ARISTEEN
johdolla

TARTTO 1968

I. Väinö Linna ja hänen teoksensa „Tuntematon sotilas"

Väinö Valtteri Linna on syntynyt joulukuun 20. päivänä v. 1920 Honkolan kartanossa Urjalan pitäjässä Hämeessä. Hänen isänsä Vihtori oli teurastaja, hyvin toimelias ja työteliäs, mutta ei hyvä liikemies. Lapsilauma oli iso ja suuresta taloudesta on aivan huolehtinut äiti-Maija. Hän on synnyttänyt ja hoitanut kymmenen lasta, heistä kolme on kuollut. Väinö Linna oli lähes 7 vuoden ikäinen, kun isänsä kuoli kuumeremaan v. 1927. Äiti meni muonamiehiksi Honkolan kartanoon, ryhtyi työhön päiväkoitteessa kotona ja silloin puolittain juosten työpaikalle. Talvena kävi Linna koulua, kesänä huolehti pikkusiskoista, kunnes 10-11 vuoden iän saavutettuaan ryhtyi varsinaiseen työhön.

Syksyllä 1928 meni Väinö Linna alakoulun. Jo sitä ennen hän osasi lukea ja sen takia hänet keskeen lukukauden siirrettiin toiselle luokalle, ja hän selviytyi siis alakansakoulun kahdesta luokasta yhdessä vuodessa. Ensimmäisinä koulu-vuosinaan oli Väinö Linna keskinkertainen oppilas tai jonkin verran keskitasoa parempi. Erikoisesti hyvin hän edistyi teoreettisissa aineissa kerten lukemisessa, historiassa, maantiedossa, luonnonopissa ym. Hänen opettajansa muistavat, että Väinö Linna oli lahjakas oppilas, hänellä oli nopea käsityskyky ja hyvä muisti.

Luonnonrakenteeltaan oli Linna hento ja sairaalloinen. Toveriensa seassa oli hän hiljainen, mutta paras ystävä. Hän ei ole koskaan tuntenut vetoa aktiiviurheiluun, mutta oli sitä ahkerampi lukemisessa. Vanhin sisarensa muistaa, kuten Väinö-veli on istunut kirjojen takana, silmät suurina kuin teevadit, kenuona ja sokeana kaikelle, mitä ympärillä tapahtui. Hän luki sanomalehtiä, kirjoja sai sekä koulun että kirkonkylän kantakirjastosta. Hän ahmi ero-

luksetta kaiken, mitä käsiinsä sai, eikä hänen harrastuksensa suuntautunut erikoisesti millekään tietylle tahol-le. Suuria osa oli tietysti seikkailukir-joja, mutta historialliset romaanitkin olivat suosittuja. Myös taiteellisesti kor-keatasoiseen kaunokirjallisuuteen Väi-nö Linna tutustui kansakouluvuo-sina. Itse hän haaveili kansakou-lua käydessään monien nuorten poi-kien tavoin autonkuljettajan uras-ta. Vasta myöhemmin, sodan aika-na, hän alkoi itse kirjoittaa.

Vuonna 1933 hän lopetti varsi-naisen kuusiluokkaisen kansakoulun. Oli vielä mahdollisuus oppia seitsemän-nellä luokalla, mutta Linna luopui siitä pian.

Kansakoulun jälkeiset vuodet kä-vivät pulmallisiksi. Hän vaihtoi alinomaan työpaikkaa, oli Nokian saha- ja myl-lylaitoksessa, paimenena ja maata-loustöissä, puunhakkaajana metsäs-sä ja syksystä 1938 huhtikuun 1940 Tampereella Finlaysonin kehräämössä, en-siksi puuvillakäämien kärrääjänä, sil-loin karstaajana. Vuonna 1940 alkoi sotapalvelus Riihimäen koulutuskeskuk-sessa, myöhemmin aliupseerikoulussa Lau-

moissa ja Ryttylässä. Palvelustoiminta alkoi Kiteen kirkonkylässä yunä Närsäkkälässä. Kesänä nämä olivat todelliset makean leivän päivät, jotka syksyllä päättyivät. Linna suoritti Kiihtelysvaaran pitäjässä valvontustehtäviä ja kenttälinnoitustöitä. Kun elämä syksyllä oli mukiinmenevä, siis talvella sitävastoin oli surkein kausi palvelusaikanaan Suomen armeijassa. Jevättalvella 1941 Linnan pataljoona siirrettiin Ylämyllylle. Se paikka on hyvin tuttu „Tuntemattoman sotilaan" alkusivulla: „Niin kuin hyvin tiedetään, on Jumala kaikkivaltias, kaikkitietävä ja kaukaa viisas. Niinpä hän oli aikoinaan antanut metsäpalon polttaa kymmeniä hehtaareja valtion metsää eräällä hietakankaalla lähellä Joensuun kaupunkia. Tapansa mukaisesti koettivat ihmiset kaikkensa ponnistaen keskeyttää hänen työnsä, mutta järkähtämättä hän poltti metsää niin laajalta alueelta kuin katsoi tuleviin tarkoituksiinsa sopivaksi." [1])

Aluksi oli Linna korpraali, mutta pian hänet korotettiin alikersantiksi. Heinäkuussa v. 1941, kun alkoi jatkosota Neu-

[1]) V. Linna, Tuntematon sotilas, Porvoo-Helsinki, 1956 s. 5.

vosto-Venäjää vastaan, sai Linna myös varsinaisen tulikasteensa. Tuota taistelua kuvataan „Tuntemattoman sotilaan" toisessa luvussa. Lähes kahden vuoden yhtämittaisen rintamapalveluksen jälkeen hänet komennettiin Hämeenlinnassa toimivaan taistelukouluun ja sitten siirrettiin Kiehikkälään, missä hän oli tavannut tulevan vaimonsa Kerttu Seurin.

Kun rintama juuttui asemasodaksi, asui Väinö Linna kesällä 1942 syvärillä Homorovitsassa, jossa hänelle jäi paljon vapaata aikaa tukikohdissa palvelusvuorojen välille ja rintamasotilaiden oli koettava löytää jotakin, millä täyttää yksitoikkoista elämäänsä. Väinö Linna piti luonnollisimpana ratkaisuna lukemista. Pienen kenttäkirjastolaitoksen kirjat kiersivät joukko-osastosta toiseen. Vasta nyt hän todella teolla löysi esim. Hamsunin ja Sillanpään. Kun joukkue siirrettiin etulinjan taakse lepoon, aloitti Väinö Linna kirjoittamistaan. Hän kirjoitti täyteen sinikantisen vihon toisensa jälkeen. Kertomus oli täynnä paikannimiä, mutta yhtään ainoata henkilönnimeä siinä ei ollut. Se

oli kronikan tai reportaasin luonnoinen seikkaperäinen selonteko rykmentin marsseista ja taisteluista rajalta Syvärille. Syksymyksessä oli hänen ensimmäinen kirjallinen tuotteensa, jonka hän lähetti toiverikkaana kustantajalle Helsinkiin. Tämä ensimmäinen koe ei kelvannut painettavaksi, mutta hän ei luopunut ajatuksesta kirjoittaa kirjan. Kun sota loppui, kotiutettiin hänet syksyllä 1944. Hän palasi tehtaaseen, meni naimisiin ja oli vakavasti päättänyt tulla kirjailijaksi. Hän luki innokkaasti tarkoituksenaan avartaa elämänkäsitystään ja oppia kirjoittamisen tekniikkaa. Dostojevskin syvällinen ihmisanalyysi ja ettinen palo muodostuivat hänelle kirveväin väkeväksi elämykseksi. Hän luki ja kirjoitti ja harjoittelunsa tavoitteeksi oli asettanut romaanin. Niin syntyi „Päämäärä" v. 1946, mutta nuori tekijä ei ollut siihen tyytyväinen, vaan päätti kirjoittaa uudelleen koko kirjan alusta loppuun ja vasta sen jälkeen lähetti käsikirjoituksen Werner Söderströmille Helsinkiin. „Päämäärä" ilmestyi painosta v. 1947 ja toukokuun lopussa Väinö Linna sai kokea kiihkeästi tavoittelemansa omalaatuisen elämyksen,

nähdä ensimmäistä kertaa itsensä paistavan kirjakaupan ikkunasta.

Arvostelu otti „Päämäärän" suopeasti vastaan, vaikkapa kirjakaupoissa eivät myyntiluvut nousseet toivomalleen tasolle. Mutta tärkeimpi oli hänelle se, että hän joutui kosketuksiin kirjallisten ja kulttuuripiirien kanssa ja kokonaan uuteen ja hänen kehitykselleen suunnattoman hedelmälliseen ympäristöön.

Nuori kirjailija itse piti ensiesiintymistään puolittaisena epäonnistumisena ja hänessä heräsi voimakas ja malttamaton tarve näyttää itselleen ja maailmalle, että hän kykeni kirjoittamaan uuden ja paremman kirjan. Hänellä oli jo uuden romaanin juoni ja kompositio selvinä mielessään. Siitä tuli „Ihusta rakkaus", joka ilmestyi syksyllä 1948. Kirja tuotti hänelle pari palkintoa ja nuorille kirjailijoille tarkoitetun akatemia-apurahan. Siitä huolimatta ei hän jatkaa sama vauhdikkaasti, vaan pysyi kirjailijana vaiti kuusi vuotta. Vasta v. 1953 alkaa uusi voimakas luomiskausi, jonka ensimmäinen tulos on „Tuntematon sotilas". Siihen saakka hän hoiti tavalliseen tapaan työnsä tehtaassa, seurus-

teli ahkerasti muusien kirjailija- ja taiteilijaystäviensä kanssa ja vietti perhe-elämää. Tinoat julkiset esiintymiset olivat kaksi julkaistua artikkelia: „Työläiskirjailijoista ja heidän tehtävästään" 1949 ja „Kirjallisuuden arvostelusta" 1950. Mielikuvituksissaan hän alkoi muotoilla mutta romaania „Messias". Vuonna 1952 hän sai yhdeksi vuodeksi tarkoitetun akatemian stipendin, luopui ansiotyöstä, vuokrasi kesäksi asunnon Näsijärven rannalta Teiskosta ja antautui intohimoisesti työhön, mutta tämä yksilöpsykologinen analyysi ei ilmestynyt koskaan.

„Tuntemattoman sotilaan" alkusanat on kirjoitettu heinä-elokuun vaihteessa 1953 Kaarinassa lähellä Turkua. Jo aikaisemmin sodan jälkeisenä aikana hän oli tullut suorastaan kuuluisaksi innokkaana sotajuttujen kertojana. Oli selvä, että hänen oli kuvattava sotaa ja suomalaista sotilasta sellaisina kuin ne todellisuudessa olivat — vapaana ihannoivista propagandistisista ja patentti-isänmaallisista pyrkimyksistä. Hän poimi juttuja omasta varastostaan, lütti yhteen todellisuutta ja runoa, omia kokemuksiaan, muilta kuulemaansa ja

itse mielessään kuvittelemaansa, muokkasi romaanihenkilöitään ja näiden replikkejä, kokeili eri vaihtoehtoja. Todellisuudessa oli Linna hahmottanut sitä jo vuosikausien ajan. Kerran jo alkaen sujui kirjoittaminen hyvää vauhtia. Kello neljä lopetti tehtaassa ja viimeistään puoli viideltä istui kirjoittamassa. Syöhäissyksyllä 1953 oli pitkähkö tauko kirjoittakseen filosofinen ja intellektuaalinen essee „Hiilihangosta lapioiksi", jonka ei ilmestynyt koskaan. Mutta sen jälkeen jatkoi ahkera työ romaanin luo ja kevätpuolella 1954 oli kirja »lyijykynälaitoksena» valmis sekä puhtaaksikirjoitus koneella saattoi alkaa. Viimeiset muutokset sekä korjaukset ja romaani oli valmis. Linna lähetti käsikirjoituksen kustantajalle, joka sen heti hyväksyi, minkä jälkeen kirja kiireesti painettiin. Pieniä kielellisiä korjauksia tehtiin ja kustantajan toivomuksesta kirjasta karsittiin eräitä naturalistisia puheenvuoroja — enimmäkseen sukupuolielinten kansanomaisia nimityksiä, siis sanoja, jotka kuuluivat rintamasotilaan sanavaraston tavallisimpiin ja pidetyimpiin.

Romaani „Tuntematon sotilas" ilmestyi joulukuun 3. päivänä v. 1954 4000 kappaleen suuruisena. Pian se saavutti sensaatiomaisen myyntimenestyksen Suomessa ja ensi vuonna ruotsinkielisenä myös naapurimaassa Ruotsissa. Arvostelu, aluksi kyllä suotuisa, oli myöhemmin puolta ja sitä vastaan. Kirjailijan nimi oli koko kansan huulilla, kadulla tai junassa ihmiset siteerasivat sotilaiden repliikkejä, tekijän kuvat ilmestyivät sanomalehtien palstoilla. Linna sai kirjeitä virtanaan, enimmäkseen kiitoskirjeitä, mutta myös haukkumakirjeitäkin. Entiset lotat eivät olleet tyytyväisiä rintamalotan Raili Kotilaisen kuvauksilla. Linna itse ei ole halunnut hänet kuvata huonommin, vaan Raili on ihminen kuten kaikki muutkin, sodassa kulunut ja niissä olosuhteissa varsin luonnollinen. Kenties voi havaita, että nainen on rintamaelämän mielettömässä ja useimmiten inhottavassa maailmassa vielä surkeampi näky kuin mies.

„Tuntematon sotilas" käsittelee jatkosotaa Suomen ja Neuvostoliiton välillä. Aiheen läheisyys ja tärkeys suurten lukija-

joukkojen kannalta katsottuna onkin jättiläismenestyksen olennaisena edellytyksenä. Linna antaa lukijan seurata samaa osastoa sodan ensimmäisestä päivästä viimeiseen ja on valinnut joukosta kymmenisen henkilöä, jotka hän muita tarkemmin yksilöi ja joille antaa näytelmän tärkeimmät osat. Hän saattaa vilauttaa yhtä ja toista yksityiskohtaa heidän aikaisemmasta elämästään, mutta se tapahtuu aina välittömästi kirjan toimintaan liittyen ja suoranaisena henkilöiden käyttäytymisen selityksenä. Tekijä pyyhkii pois itsensä, nostaa tilalle aineksensa ja antaa sen puhua omalla suullaan. Joukko itse on oikeastaan sekä päähenkilö että „kertoja". Syvemmälle ulottuvan perspektiivinsä hän luo miesten runsailla ja nerokkaan osumatarkoilla vuoropuheluilla, jotka sekä karakterisoivat henkilöitä että sanovat sodan olevan käsittämätön mielipuolisuuden. Mielessä pysyviä ovat surrenmoiset luonnekuvat ennen kaikkea hyvistä sotilaista ja inhimillisistä ihmisistä Koskelasta, Rokasta ja Hietasesta. Paljon edellisten jälkeen eivät

jää velikulta Rahikainen, pelkuri Riitaoja, hirtehinen Vanhala, kivettynyt Lehto. Myös upseeritkin eroavat paljon toisiltaan, kuin „pojankloppi" Karihuoto, jonka kehittyy kypsäksi ja sympaattiseksi mieheksi, tai tärkeilijä Lammio eli haukkumanimellä Kuovi, tai Asumaniemi, ymmärtämättömyyden ja railakkaan päälläkäymismentaliteetin huimapäinen sekoitus. Kirjassa on lukemattomia taistelukohtauksia, traagisia kohokohtia kuin Hietasen kuolema sairasautossa tai Karihuodon ja kuolettavasti haavoittuneen lähettipojan episodi tai yö sairaanhoitoteltassa erämaassa tapahtuvan sirustahyökkäyksen aikana. Samalla kirja uhkuu räiskyvää huumoria ja vastustamatonta, burleskia komiikkaa, mistä otamme esimerkiksi "marsalkan viinat", joiden kuvaus on kyllin riemukas ollakseen vaikkapa Kiven käsialaa.

Tähen saakka on menestys seuranut romaania kaikkialla ja se on käännetty 14 kielelle, kuten ruotsin, saksan, englannin, hollannin, tanskan, norjan, ranskan, italian, espanjan, tšekin, slovakin, serbokroaatin ynnä eestin

ja latvian kielelle.

Vuodesta 1955 on Väinö Linna vapaa kirjailija. Hän suunnittelee uutta romaania omasta lapsuudenympäristöstään hämäläisellä maaseudulla. Hän vei tapahtumat menneisyyteen sisällissotaan ja sen yhteydessä esille tulleisiin ratkaisemattomiin kysymyksiin, aina 80-luvulle saakka. Niin sai alkunsa Pentinkulman torppari-trilogia, missä ovat keskeiset hahmot Jussi Koskela sekä hänen poikansa Akseli vaimonsa kanssa että niiden lapset. Trilogian „Täällä Pohjantähden alla" I osa ilmestyi suomeksi v. 1959 ja ruotsiksi vaan kuukausi myöhemmin, II osa ilmestyi v. 1960 ja III osa v. 1962.

Romaanin „Tuntematon sotilas" mukana on valmistettu elokuva, sen mukana kirjoitetaan oopperaa. Myös Pentinkulman-trilogiasta tulee ensi syksyllä filmi valkokankaalle.

Kirjallinen työ on tuonut Linnalle kuuluisuuden ja sen rinnalla myöskin rikkauden. Hän osti talon Länsi-Suomeen Siuroon Tamperen lähistössä. Mutta Käkisaaren isäntä luopui pian viljavasta maisemastaan ja asuu nyt Tamperessa. Keväisin matkustaa Unkariin Balaton-järven rannoille tai muual-

le etelänauringon alle.

Töihinsä suhtautuminen on vaativainen, mistä kirjoittaa: „On paljon puhuttu hengen viljelystä. Viljelytöissä tarvitaankin monenlaatuisia työntekijöitä. On kyntömiehiä, jotka syyssateessa kävelevät auransa jäljessä, ja aukaisemastaan vaosta he saavat jalkoihinsa raskaat tallat. On kylväjiä, sekä viimein elonkorjaajien iloinen joukko, ja onpa isäntä tuonut ojanpientarelle sahtikannunkin pitääkseen yllä hilpeätä mieltä ja hyvää työtahtia talkooväessä. Mutta ei pidä luulla sahtikannua kyntömieheksi, sillä itse maailma asettaa meidät vaakaan itsensä kanssa ja sanoo: Niin paljon kuin minä painoin sinulle, niin paljon olet sinä painava minulle, etkä yhtään enempää etkä vähempää."

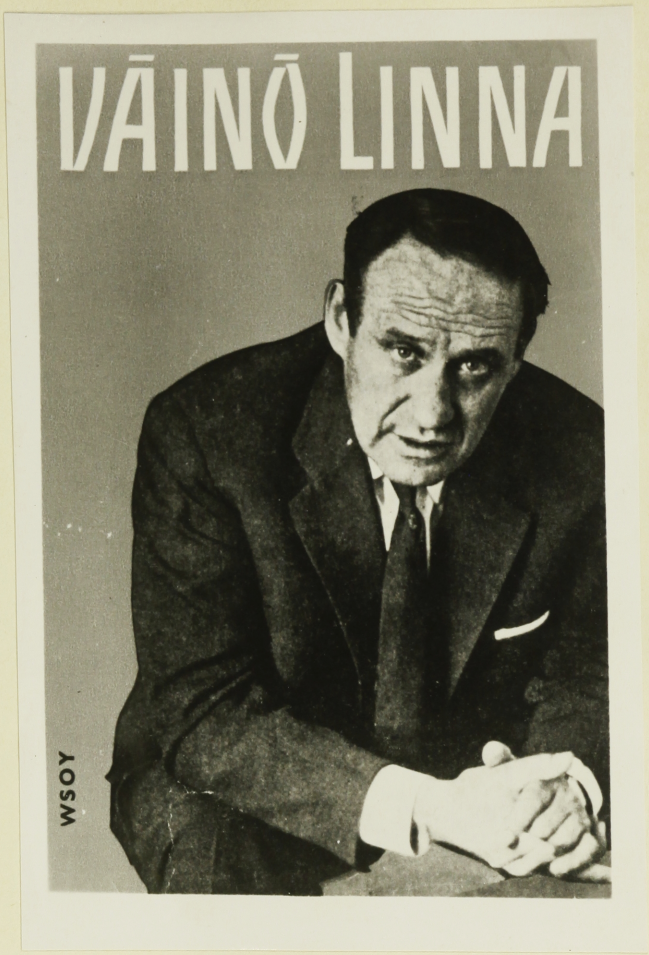

Urjalan kirkonkylää kirjailijan lapsuudenaikoihin.

Ryhmä Linna kk-pesäkkeessään Syvärillä keväällä 1942. Tuntematon alikersantti itse on aseen takana etumaastoa tähyilemässä.

niin ilmeni se vassin surullinen seikka, että hänen omaisuudestaan ei ollut enää muuta panttaamatta kuin vaimo ja seitsemän lasta. Tämän johdosta minä heti kansakoulusta päästyäni joudein tekemään työtä henkeni pitimiksi. Enempi koulunkäynti jäi isävainajan unelmiksi joita hän oli kai joskus uneksinut huomattuaan että minä omasin jo tenavana kiihkeän halun lukemiseen.

Senjälkeen tein maatöitä, olin metsätöissä ja sahatöissä, kunnes vuonna 1938, 18 vuotiaana muutin Tampereelle. Työskentelin tehtaassä siihen asti kunnes 1940 astuin armeijaan jossa palvelin yhtäpäätä 4 vuotta ja 8 kuukautta, vapautuen sodan loputtua. Olin konekivääriryhmän johtajana Syvärillä kunnes sain komennuksen taistelukouluun olämeenlinnaan, ja senjälkeen olin koulutuskeskuksessa kouluttajanä sodan loppuajat.

—

Näyte Linnan käsialasta.

Kirjakauppojen näyteikkunoissa „Tuntematto-
man sotilaan" menestys kirjaimellisesti näkyi-
sitä saatettiin tehostaa esimerkiksi sotilasla-
kin, kenttäpakin ja konepistoolin voimalla —
ja selvää oli, että tunnetun tekijän nimikirjoitus
oli jonottamisen arvoinen.

Tampereen kirjallisuuspäiviltä 1961. Etualalla vas. Hugo Lahtinen, Walentin Chorell, Eino Salmelainen, Sakari Puurunen, Väinö Linna, Marjukka ja Harri Kaasalainen.

Laitosmies Linna arkisen aherruksen keskellä Finlaysonin tehtaalla „Tuntemattoman" ilmestymisaikoihin.

Juttutuokio tasavallan presidentin kanssa.

Käkisaaren isäntä traktoria käynnistämässä.

Linna on hyvä keskustelukumppani, eloisa ja ilmeikäs.

II. Kielellinen monipuolisuus romaanissa „Tuntematon sotilas" ja slangin olemus

Väinö Linnan romaanin „Tuntematon sotilas" kieli on monipuolinen. Sotilaat ovat Suomen eri osista ja tarallinen yksinkertainen henkilö puhuu, kuten se on hänen tapansa. Vilho Koskela on hämäläinen ja niin on ymmärrettävä hänen hiljaisuutensa ja liikanimensakin Ville Vaitelias. Muuten vanha kasku kuvaakin hämäläisten harvapuheisuudena seuraavasti: Isä ja poika menivät aamulla metsätöihin, isä sanoi: „On mennyt juuri tuosta jänis." Illalla kun he tulivat takaisin, poika vastasi: „Niin on." Ei siinä paljon liikoja puhuta. Mäkilän murre on Etelä-Pohjanmaalta, jossa taas puhutaan hyvin harvakseen ja harkiten ei juuri tunteitaan näytetä vieraille. Eivätkä pohjalaiset tutustu helposti toisiin ihmisiin ja he ovat hyvin suorapuheisia. Mielonen on kotoisin Savosta ja kuten savolaiset yleensä vilkas. Rokan murre on kotoisin Karjalan kannakselta ja Hietanen puhuu Turun seudun murretta,

jota on joskus vaikea ymmärtääkin. Yleensä turkulaisista pidetään ja Hietanen, joka oli ollut Koskelalle oikeastaan läheisin, suorittaa sokeana todellisen sankariteon kunnes suihku hänet vie.

Murteessa on paljon eri kantasanojen muovaelmia ns. slangia. Aarni Penttilä kirjoittaa siitä: „Olemassaolevien sanojen muokkailua esiintyy lähinnä tuttavallisen kielenkäytön arkisimmissa muodoissa, esim. koululaisten, kaupunkilaislapsien, sotilaiden ym. ns. rentokielessä (slangissa), lastenkielessä ja etunimistössä." [2]

Nykysuomen sanakirjassa selitetään slangi seuraavasti: Slangi lähinnä sanastoltaan ja laseparsiltaan jllek. yhteiskuntaluokalle t. samalla alalla toimivalle, samaharrasteiselle ihmisryhmälle erityisesti ominainen, tyyliarvoltaan normaalikielestä poikkeava puhetapa; tuttavallisessa, jokapäiväisessä puheessa esiintyvät, mutta normaalikieleen kotiutumattomat sanat ja laseparret sekä normaalikielen sanojen käyttö epävarsinaisessa merkityksessä. Koululaisten, katupoi-

---

[2] A. Penttilä, Suomen kielioppi, Porvoo-Helsinki 1963, s. 254.

kien, sotilaiden slangi. Slangin omaperäisille kieliaineksille on useasti ominaista vitsikkyys ja henkevyys." 3)

Suomalainen kielimies Simo Hämäläinen on tutkinut slangia, erikseen sotilasslangia ja hän päättää, että on vaikeaa antaa täsmällistä ja tyhjentävää vastausta slangista. Hänen mukaansa siteeratakoon Isoa tietosanakirjaa: „Slang [släŋ] (engl.), slangi, ransk. argot, saman ammatin, samanlaisten harrastusten jne. yhdistämän yksilöpiirin jäsenten keskenään puhuma erikoiskieli, joka eroaa yleiskielestä pääasiallisesti tälle vieraiden sanojen ja puheenparsien sekä sanoille annettujen tavallisuudesta poikkeavien merkitysten puolesta; tuttavallisessa, jokapäiväisessä puheessa esiintyvät, mutta yleis- ja kirjakielen kotiutumattomat sanat ja puheenparret sekä yleiskielen sanojen käyttö epävarsinaisessa merkityksessä. Slangin omaperäisille kieliaineksille on laajassa määrässä ominaista vitsikkyys ja henkevyys." 4)

Yösta Bergmanin mukaan slang on tuntematonta alkuperää oleva englantilainen sa-

---

3) Nykysuomen sanakirja V, Porvoo-Helsinki 1962, s. 235.

4) S. Ilämäläinen, Suomalaisesta sotilasslangista.- Virittäjä 1946, s. 256.

na, joka esiintyi ensi kerran 1700-luvulla merkiten varkaiden erikoiskieltä samoin kuin sanat cant ja flash. 1800-luvulle mennessä kehittyi sanan nykyinen merkitys.

Voiko slangia sanoa kieleksi? Varmasti ei voi. Se on pikemmin erikoinen tyylilaji, joka poikkeaa tietoisesti normaalikielestä, sitä käytetään tietyssä ympäristössä ja tietyn tunnelman vallitessa.

Joskus on sanottu slangeja myös sosiaalisiksi murteiksi erotukseksi muista kansanmurteista. Slangi on silloin, kun joku ihminen käyttää jotakin sanontaa, jonka hän hyvin tietää sovinnaiseen normaalikieleen kuulumattomaksi. Siitä on pidettävä erillään ammattisanasto ynnä tieteellinen terminologia, kuten lääkärien, rakennusmiesten, metsästäjien, kemistien ym. kielet, joilla on täsmällinen merkitys ja pysyvä sanavarasto. Pikemmin lähestyy slangi rikollisten, varkaiden ym. salakieleen. Leipzigissa v. 1957 ilmestynyt „Leksikossa A-Z" sanotaan slangia lyhyesti varkaienkieleksi, „Venäläis-suomalaisessa sanakirjassa" katukieleksi.

Ranskalainen kielimies J. Marouzeau arvelee, että slangi oli aikaisemmin

yhteiskunnan alaluokkien käytössä, mutta myöhemmin sai laajemman merkityksen. Nyt slangi ei ole välttämättä karkea kielenmalli, on olemassa myös kin yhteiskunnan kulttuurihenkilöiden slangi, kuten näyttelijöiden, tiedemiesten, ylioppilaiden slangi.

Ranskan kielessä pariisilaisslangissa käytetään useasti keinotekoisia muotoja kuten johtosuffikseja, saadakseen uusia sanoja, esim. loucherbem < boucher 'teurastaja'. Tässä tulee prefiksi l, alkukonsonantti b siirtyy sanan loppuun ja sen jälkeen lisääntyy suffiksi -em [5]

O. S. Ahmanova näkee slangissa sanoja, joilla ei ole peioratiivista, halventavaa merkitystä. Hän esittää näyttelijöiden, sotilaiden, varkaiden, korttipelurien, ammattimiesten, urheilijoiden ynnä koululaisten slangia. [6]

I. Vachek katsoo slangia kapinaksi kirjakielen sääntöjän vastaan. Slangissa halutaan alitiisesti olla vapaana kielinormeista ja porvarillisessa yhteiskunnassa levittää ylhäisiltä seurapiireiltä alas.

---

[5] Ж. Марузо, Словарь лингвистических терминов, Москва 1960, s. 36-37.

[6] О. С. Ахманова, Словарь лингвистических терминов, Москва 1966, s. 53.

Tämä yhteiskunnan pohjasakan kieli näyttää yhteiskuntaan kuulumista.[7]

O. Jespersen nimittää slangia eräänlaiseksi sanoilla leikkimiseksi, millä alalla miehet ovat parantumattomia sanoilla leikkijöitä.[8] Mutta toisaalta nuoret varusmiehet tullessaan uuteen keskiöön eivät ole tyytyväisiä sekä sotilaskurilla että virallisilla termeillä. He arvelevat, että niiden oman keksimä sanonta on paras tunnusmiensa kannattajina. Oppilaiden tai sotilaiden vapautuminen jokapäiväisestä kurista ilmenee välituntien ja vapaa-aikojen kielenkäytössä. Niin käyttää Linna esimiesten nimityksiä kuin kessu 'kersantti', vänskä 'vänrikki', luti 'luutnantti', kapu 'kapteeni', kiho 'ryhmänjohtaja', iso kiho 'joukkueenjohtaja'.

On huomattava, että slangia käytetään nimenomaan kaupunkien miespuolisen nuorison keskuudessa kuten oppilaiden, ylioppilaiden, sotilaiden ym. keskuudessa. Asiakkaat eivät halua, että toiset sivuhenkilöt kaikkea ymmärtäisivät ja omia puheitaan seuraavat huumori, elämänilo ja vallattomuus. Yleensä on slangin

7) Ü. Вахек, Лингвистический словарь пражской школы, Москва 1964, s. 36.

8) O. Jespersen, Die Sprache, Heidelberg 1925, s. 233.

kieliainesi lyhytikäinen ja alinomaa muuttuva.

Slangin esiintymistä voi katsoa kuin runsaasta synonyymisanastoa, niistä osa elää vaan lyhyen ajan ja antaa pian tilaa uusille. Toisaalta on slangin sanoja, jotka voivat elää kauankin ja tulla yleiskieleenkin. Näytteeksi sm. fuksi 'keltanokka' tulee vanhasta saksalaisyliopppilaiden slangista < Fuchs (> ee. rebane). Samoin sanat motti, pinnata, pinnari, porukka. Nyn puhutaan porukasta urheilijajoukkueena tai missä tahansa. Esim. Porukan toinen mies ... karsii kirvellä oksia jo kaadetusta rungosta („Uusi Nainen" n:o 3 1963 s. 11). „Terve Tillin-Tallin porukka" alkoi kirje yleisradion lastenohjelmassa 7. V 68.

Mikä panee slangin liikkeelle? Simo Kämäläisen mukana halu kuulua tiettyyn yhteisöön ja yksilöiden välinen yhteisymmärrys. Slangin synnyssä ja kehityksessä on ratkaisevaa osuus tunteella. Joskus halutaan sanoa sanottavansa tavallista voimakkaammin ja elävämmin, että puhe olisi sekä vitsikkäs että tuttavallinen, toisaalta vältätään kuluneita sanoja. Joskus käyttävät lehtimiehetkin slangia saadak-

seen esityksiinsä kansanomaista ja pikanttia väriä.

Slangia voi siis katsoa kuin erilaista tyylilajia, sen sanasto on monipuolinen ja produktiivinen. Sanavaroista on vain osa originaaleja, pääosa ammattikielistä, murteista, arkikielestä, jopa vieraista kielistä peräisin. Eri slangit voivat antaa lainoja toisilleen. Oikeakielisyydellä ei ole minkäänlaista osaa. Samaa sanaa voi käyttää eri tavalla. Niin esim. esiintyy S. Hämäläisellä vintofka 'kivääri', vintohka, vintokka, vintoohka, vintooka, vintouhka, vintoukka ja Linnalla vintovka, siis niin kuin puhuja itse on sanan kuullut ja minkä muodin hän luulee parhaaksi saavan. Tämän slangisanan lähtökohtana on ollut venäläinen sana винтовка.

Onkin syytä katsoa, mistä ovat slangiaineksemme kotoisin.

1. Vieraista kielistä. Vierasperäistä sanaa kuullaan, pian se unohdetaan ja reprosoidaan uudelleen, mutta nyt syntyy uusi sana kaiultaan tuttu, joskus aivan toisenlainen, esim. edellä mainittu vintofka 'kivääri', revohka 'sekamelska, hämminki, meteli' (ven. переборка), slobo 'ven.

sotilas', saikka 'tee' (ven. raü), ruski 'ven. sotilas' (ven. pycckuü), samoin ryssä. V. Linna käyttää eniten venäjän kielestä tulleita ilmaisuja, koska taistelu on Neuvostoliiton ja Suomen välillä. Pari näytettä on esiteltävä myös saksan kielestä, kuten saksmanni 'saksalainen sotilas', burschi 'lähetti'.

2. Kontrastiprinsiippi, iva, epämiellyttävällä esineellä on miellyttävä nimitys, esim. kukko 'konekiväärі', emmä 'venäläisen konekiväärin rumpulipas'.

3. Metafori on tärkein väline uusien sanojen synnyttäjänä, sitä käyttävät runoilijat, kirjailijat ynnä kielenkäyttäjät. Aseiden ja taistelutoiminnan piiriin kuuluvat käsitteet muodostavat voimakkaita attraktiokeskuksia, joka tulee esiin sellaisen käsitteen vetovoimana, jolla ei ole tunnevoimaansa katsoen riittävästi kielellisiä ilmaisumahdollisuuksia. Tämä on kielen sanavaraston yleiskuvaa ratkaisevasti vaikuttava tekijä, joka luo edellytykset kielessä tapahtuvalle olemassaolotaistelulle. Kun erittäin tunnepitoisista käsitteistä kehittyy runsas synonyymisto, niin toisaalta synonyymien lukuisa käyttö vähentää tuon käsitepiirin affektivoimaa,

josta on seurauksena tämä seikka, että synonyymit elävät vain lyhyen ajan.[9] Entisten ilmausten lisäksi keksitään jatkuvasti uusia ilmauksia. Metafoorin näytteitä, esim. alokkaista on runsaasti kuten apina, jästipää, kalju, kusipää, veripää, puupää, nonni. Aseet ovat rintamaelämässä tärkeitä, taistelussa riippuu niistä sotilaiden elämä. Aivan elävinä tuntuvat nämä sivut, joilla Linna kertoo aseista: Lahtinen painui vatsalleen ja talvipakkasessa „...häntä jännitti tuo alituinen konekivääriniehen pelko: toimisiko ase. Pakkanen oli saattanut jäykistää sen liikkuvat osat." [10] Tai Hietanen oli mennä sekaisin jännityksestä, kun heitti miinan panssarivaunun telaketjuh alle pelastaakseen sekä itsensä että pataljoonan. On selvä, että olisi mennyt aivan toisin, kun miina ei olisi räjähtänyt. Tässä voi mainitaa myös Rokan kamalan teurastamisen, niin että konepistoolin piippu laajensi kelvottomaksi (s. 265–267). Niin

---

[9] H. Sperber, Einführung in die Bedeutungslehre, Bonn und Leipzig 1930, s. 40.

[10] V. Linna, Tuntematon sotilas, Porvoo-Helsinki 1956, s. 256.

on ymmärrettävä sotilasslangissa aseiden lukuisat synonyymit: 'kivääri' kaveri ~ keviri, püska, torrakka, torvi, varsinainen, vintovka, huora; 'konekivääri' kukko (myös 'kranaatinheitin'), letkapyssy, loukku, vasikka; 'pienoiskranaatinheitin' kutitin, naku, vasikka; 'lentokoneet' laivue; 'lentopommi' tai 'käsikranaatti' muna. Mitä voimakkaammin tunnepitoisista käsitteistä on kysymys, sitä väkevämmät ilmaukset ovat tarpeen sekä puhujan että kuulijan tunnejännityksen purkamiseen.

4. Usein käytetään eufemismeja. Eniten sanovat sotilaat kaikkea suoraan, kaunistelematta ja karkein, mutta toisaalta tulee esiin päinvastainen tendenssi, erittäin silloin, kun puhe on kuolemasta. Ollaan vaan iloisia, kunnes ollaan elossa ja kaatuneista puhutaan harvoin. On tässäkin vaikea päätellä, onko eufemismi tai taistelutoimintaan liittyvä peitekieli. Mutta monet näytteet kaatumisesta: nikkelihalvaus 'kaatua luodista', noutaja, mennä oikosääristen pataljoonaan, puuristin tienuu, heittää veivinsä, nappaja, vihollisesta raato.

5. Erisnimet, sekä henkilön- että paikannimet. Esim. Siperi > siperialainen 'ven. sotilas', Klim Vorošilov > Klimeja 'ven. panssa-

rivaunut', Petromax 'samanniminen kirkasvaloinen lamppu', Ivan > iivana, vanja 'venesotilas'. Ivan-nimi on venäjän kansan keskuudessa ollut yleinen ja siksi lähtökohtana myös kansallisuuden merkitykselle. Linna käyttää ainoastaan vanjaa, mutta Pentti Haanpää iivana, esim. Toiset tiesivät, että metsikössä oli rapsehtinut mies, ties miksi iivanaksi lultu, josta sitten sukeutuikin meikäläinen vedenhakija.[11] Pikakiväärimies, jonka kaikki panokset olivat ammutut, huomasi äkkiarvaamatta olevansa silmätysten iivanan kaussa.[12] Kuiskaltiin, että iivana on lähtenyt.[13]

Analogisesti on tuttuja nimejakin muualta, kuten Setä Sam 'amerikkalainen' (leikillinen muodos alkukirjaimista U.S. 'United States'), Marianne 'ranskalainen' ym.[14]

6. Usein antaa haukkuma- tai pilkkanimiä myös erityinen ulkomuoto, kuten varis 'pastori', että hän „...oli heiveröinen, tummaverinen ja kaitahartainen tyyppi."[15]

---

11) P. Haanpää, Korpisota. – Valitut teokset. Helsinki 1957, s. 203.

12) op. cit. s. 214.

13) op. cit. s. 233.

14) S. Hämäläinen, Kyntilä otti munon vihtorin. – Virittäjä 1956, s. 205.

15) V. Linna, Tuntematon sotilas, Porvoo–Helsinki 1956, s. 27.

Pastorin haukkumanimenä on varis yleisesti tuttu myös viron kansanrunoudessa ja kirjallisuudessa, esim. A. Hindin romaanissa „Tuulinen ranta". Tärkeilijä Lammio saa nimen kuovi. Ulkonainen huoltokin voi antaa lempinimen kuten puolijoukkueen elämän keskipisteessä olevalle kiljupanostulle pojaksi.

Seuraavana katsellaan slangin esiintymistä aakkosjärjestyksessä. Sanan jäljessä on merkitys S. Hämäläisen ja Nykysuomen sanakirjan mukana tai saatu selitys aitosuomalaiselta kirjeitse. Sen jälkeen esiintyvät slangisanat lauseissa. Kun joku sana esiintyy useita kertoja, on poimittu valikoima lauseista, kuten peti, porukka, ryssä yms.

III. Slangia lauseissa

alikessu 'aliupseeri'. Mitä sen alikessun säkissä on (92). Älähän soita poskees, alikessu! (92). Mutta mikä Jeesus se tuo meijän alikessu luulee olevasa, kun se keskelle käyp (135). Siinä on semmonen alikessu (309). Se on juuri se alikessu (310). Vaan sattuma – alikessu sitä tuskin ilikää Jumalakaan rainota (428). Missä helvetissä se lääkintäalikessukin piileskelee... (71).

apina 1. 'alokas' 2. 'viesti-, puhelinmies'. Tässä esiintyy Linnalla vaan 1:ssä merkityksessä. Tuntuu jotenkin rienaavalta ajatella tuota isopäistä apinaa tällaisessa yhteydessä (224). Tuo isopäinen apina (415).

aseveli 'venäläinen sotilas'. Sitten käydään aseveli talkoisiin ja pestään puserot purossa (130). Mulla tuo aseveli henki ei ennää niijen kantamissen riitä (174).

burschi 'lähetti'. Burschi jakamaan! Burschi-sana johtui äskeisistä Maasotakoulua jatuksista. Eräs perintö „Saksan rautaiselta armeijalta." Sanahan ei sinänsä ollut pahasta, mutta sen

kautta oli tuon puhdasmielisen nuorukaisenkin mieli saanut tavallaan vaarallisen tartunnan (62-63). Hän nousi seisomaan tavoitellen horjuvaa ryhtiään suoraksi ja huusi oven taakse: — Burschi! (283).

Emma 1. 'venäläisen pikakiväärin rumpulipas' 2. 'venäläinen pikakivääri (Degtjarjev)' 3. '120 mm:n kranaatinheitin'. "Emma" nakutti yhä hänen jäljillään, mutta hän itse oli suojassa juurakon takana (386). Tässä esiintyy sana vaan 2. merkityksessä.

evakuoida 1. 'ottaa omin luvin käyttöönsä ruoka- ym. tavaraa evakuoitujen kylien taloista; ottaa kaatuneelta (vihollissotilaalta); anastaa, kähveltää, pihistää, varastaa, besorgata, järjestää' 2. ampumalla tuhoamisesta tms.

Rokka lähti kookoosaseman luokse ja tapasi siellä evakuoimispuuhissa olevan Rahikaisen (157). Älkäähän jääkö evakuoimaan (85). Monet hävisivät evakuoimaan, ja upseereilla oli täysi työ saada edes joitakin miehiä haravoimaan vielä tutkimatonta maastoa (90). Se on vähän sillä lailla, ettei niitä oikeastansa saisi evakuoida (90). Olette evakuoineet jotakin (92). He evakuoivat vihollisen kaatuneelta patruunoita, sillä kyökkäystä torjuttaessa he olivat ampuneet omansa melkein loppuun (204).

Hakkapeliitta 1. 'ratsuväen mies, ratsumies' 2. 'suojeluskuntalaisen asetakki' 3. hakkapeliitan jälkeläinen 'rintamanainen' Hakkapeliittojen jälkeläiset juhlivat voittoaan (225). Tässä esiintyy vaan 3:ssa merkityksessä.

hapankaali (mainos) 'venäläinen sotilas' Niin, taikka jos Lahtinen onkin hapankaali, khihi (121).

hehtaaripyssy 1. 'rakettitykki, urkutykki' 2. 'neliputkinen it-kk' Esiintyy vaan kerran 1:ssä merkityksessä. Hehtaaripyssy (440).

huora 1. 'kivääri' 2. harmaa huora 'rintamalotta'. Sana esiintyy vaan kerran V. Linnalla ja voi merkitä yhtä tai toista. Huoraparri (33).

hännillä, hännille 'loppupäässä, perässä, takana'. Heidän liittyessään kivääri-komppanian hännille kuului sieltä puoliääneen hunnettuja tervehdyksiä (47). Kapteeni odotteli jonkin matkan päässä ilmoitusta ja vääpeli käveli komppanian hännille vakavin kasvoin (26). Ja lissä... yhreksä häviittäjä suajana hännil... (136). Tänne kuuluu myös hänniltä-muoto. Kaadettuaan kärjen aloitti Rokka hänniltä (266). Hänniltä pitää aina olla tulossa käsikranaatteja etumaisille (436).

jatsarit 'pehmeävartiset (muodikkaat) boksisaappaat'. Kirjurin repussa oli „jatsarit"

ja siviilisaapashousut (20).

jehu yhd. keittiö-, kuljetus-, kuormasto-, varastojehu. Myös ark. 'tekijämies, mahtimies, kiho, pamppu, pomo' < Jehu, Jeehu 'Vanhan testamentin israelilaisten kuningas'. Kymmenkunta jehuahan noita siellä kyykisteli (109). Takaportaijen jehuthan ne (157).

jermu 1. 'sotilasvirkailija' 2. 'niskoittelevaluppiniskainen, rastahakoinen, itsepäinen sotilas' 3. '(vars. kokenut, varmaotteinen) rintamasotilas'. Pataljoonan suurimmat jermut kerättiin kurinpalautusharjoituksiin (341). Lisäksi hän tiesi Viirilän kuten yllättävän monen näistä jermuista kuuluvan pataljoonan miehistön kermaan (342). Lukemattomat muut jermut omaavat vain teidän kielteiset puolenne (338). Tuota typerää jermumentaliteettia ei tulla sietämään (130). Turha sitä on oikeastaan silloin käyttää pikku jermuilun ja niskoittelun (14).

jynssäys < jynssätä 1. 'tehdä puhdistustöitä, siivota, puhdistaa, hangata puhtaaksi, kiillottaa' 2. laajentumutta ja kuv. käyttöä; mm. 'harjoitella ahkerasti, treenata, hioa'. Hietanen, aliupseerit ovat käyttäneet tuttavuuttaan asealiupseerin kanssa hyväkseen ja valikoineet huonoja kiväärejä välttyäkseen huolellisuudesta piipunjynssäyksessä... (12).

jännä < jännätä < jännittää 1. 'tehdä kun-

ria' 2.'olla hermostunut'. Se on pojat jännä näky kun naapuri lentää ilmaan (430).

jästipää 'alokas'. Ark. 'tyhmyri'. hinkälaisia jästipäitä siellä on oikein asiaa hoitelemassa (26). Katso nyt saatanan jästipää kuinkas kuljet (102). Eks'sää helveti jästipää tiär et tupakanpoltto on kiälletty? (175).

kalju 'alokas'. Par kaljuspiätähän siellä on (33).

kantapeikko 'kantahenkilöstöön kuuluva esimies, vars. aliupseeri'. Päästyään kasarmiin oli tuo vanha kantapeikko saanut aivan kuin paholaisen sisäänsä (241).

kapitulantti 'vakinainen, usein johonkin tehtävään joutuva tms.' Sinkkonen oli yli nelikymmenvuotias kapitulantti, ja jo ensimmäisistä sanoistaan lähtien kykenemätön suhtautumaan oikein mihiin (170).

kapiukko 1.'kantahenkilöstöön kuuluva sotilas, vars. kanta-aliupseeri' 2. erik. a.'kapteeni' b.'eversti'. Tääl on vissi kaik upseerit kapiukkoloi, ja hyöhä ne o sotilaallisii (148).

kapu 'kapteeni'. Se on kapun määräys. Ja kapukin määräilöö niinkuin oltaas Amerikas, johna tavaraa on enemmän kun tarvitahan. Mutta aina vain verotahan kapuhun ja se käskö antamahan mitä kukin poraa (18).

kasapanos 1.'viinapaketti' 2.'(valva) lääke(annos)' 3. lihavasta henkilöstä. Tässä esiintyy Linnalla vain toisessa merkityksessä. Hätähuutoja kuuluu ketjusta: – Lähitorjuntamieheet... Hei

kasapanoksia ... Lähitorjunta ... (196).

Katjuusa = tyttö, neitonen.

Ja minun Katjuusan siellä on! sanoi sotamies Rahikainen, pohjoiskarjalainen lunki ja pinnari (11).

kaveri ~ keviri 'kivääri'. Eikö hän olisi syytä ottaa toinen kaveri? sanoi vänrikki kuiskaten (265). Miksi sitten ojensit keviriin minua vastaan, sanoi Vera ja hymyili. Heitä kaikkia nauratti Veran keviri, sillä vaikka hän puhuikin melko puhdasta suomea opettajantoimensa ansiosta, ei hän osannut kaikkia suomalaisia nimityksiä oikein (237).

kenttähuora 'rintamanainen'. Ei ole pojat pensapulasta tietoa silloin, kun herra ajaa kenttähuoransa kaussa (125).

kenttäpakki 'kenttäkeittoastia' Ylittäessään ampumahautaa hän näki sen pohjalla kenttäpakin, joka oli puolillaan vedestä ja leivästä sotkettua puuroa (86).

kenttäpatja 'rintamanainen, vars. lotta'. Kevyt kenttäpatja malli kahdeksantoista, sanoi joku (98).

kessu < kesseli = Kesselmanni 'kessutupakka, nurkantakainen'; 'kotikasvuinen tupakka'. Kessult, herra majuri. — Kessult kessu maistuva (98). Ei menny meinaan kessu, mutta minä sanon perkele antaa se konepistooli ... kahdeksantoista raa-

too jäi ... (227). Viimeisessä lauseessa on kessu lyhennys sanasta alikessu 'alinpseeri'.

ketju 'etulinja'. Eikä se nyt pitkällä ketjusta oo (50). Kun Koskela näki, että ketju oli pysähtynyt bunkkerien eteen, katsoi hän hetken tullien (80). Karilusto kontrasi pitkin ketjua (195). Ammunta oppaanaan he lähtivät tietä kohden tehden laajan kaarroksen oikealle, varmistaaksen siten osaamisensa oman ketjun taakse (184). Hiitanen veti ketjun kuntoon, ja Rokka etsi aseman konekivääreille (264). Koskela oli aivan ketjun takana ja tarkkaili tilannetta (385). Ketjussa nähtiin, ettei Koskela enää noussut; ja kun rauhut lähenivät, alkoivat miehet lähteä (413).

kiho päällystöön t. alipäällystöön kuuluvasta esimiehestä. kiho 'ryhmänjohtaja', iso-kiho 'joukkueenjohtaja'. Se onki joku vallan kauhia kiho ollu tääl (234). Suojele ylipäällikköä ja yleisesikunnan päällikköä sekä pienempiäkin kihoja sikäli kuin sinulta aikaa riittää (345). Sanotahan mitä sanotahan, mutta ei oo monella porukalla semmosta kihoa kun on meillä (275). Saap niitä sitten kun isot kihot kupsahtelloo (65).

kühdyttäjä 'rintamanainen'. Siinä on

kiihdyttäjäkin (309).

kipinämikko = kipinäkalle 'kamiinan lämmittäjä ja vartija'. Ei kun kipinämikko siusta pittää tulla (165).

Klimejä ven. Klim Vorošilov merkkiseen ps. vaunuun liittyen. Ne ovat klimejä... (195). Ihmn muassa toinen hyökkäykseen osallistuneista „klimeistä" oli ajettu suohon (212). Mutta tuo Hietanen on räjäyttänyt yhden Klim Vorosilovin (311).

kohjo = sekapäinen, mielenrikainen, hullu. Tässä tarkoitetaan Hitleriä. Se yks kohjo sieltä Saksasta lähtee ensin, ja meirän nilkit painaa perässä (11). Ja sitä se kaikkein eniten tarkottaa, että toi kohjo on menettäny senkin vähän järjestänsä, mitä sillä ennen on ollu (131).

komppaukko = komppapäällikkö 'kompanianpäällikkö' Komppa ukko hää sanokii jot mänkää Koskela luo (148).

kova on veto poikien kaminassa sanotaan kiivaasta öisestä ilmatorjuntatulesta, jonka kekäleitä lentelee taivaalle. Myö ollaa aamul kovan ies (191). Ollaan luulaksemi kovan edessä (257). Nuohaa ne kohi ovat kovil eikä myö (265). Kovilla on oltu pojat (276). Jo on Kannaksella pantu kova kovaa vastaa (422). Ei kovaa vastaan seiso perkelekään (175). Ja jos vielä tullaan, niin sa-

malla lailla pannaan kova kovaa vastaan, perkele (6).

kukko 1. 'konekivääri' 2. 'kranaatinheitin' Kun minä menen, niin koko ajan pitää kukon laulaa (82).

kunti 'poika' koululaisslangi. Jaa...a kuntit (310). Ja nyt, kundi! (434). Kundit... Tänne... (435). Hei kundit... Mä lopetin perhostelun... (438).

kuovi luutnantti Lammion haukkumanimi. Tuon perkeleen kuovin ne siihen nyt sysäsivät (70). Mutta kuovikin tuolta astelee, sen kehnoa sekin siinä tekee (129). Kuovi lähte lotti kattoma esikuntta, sen mää tiärä varmast, ja Koskela nukku koht (135). Kysy kuovilta, sanoi Lehto. Saa nähä, monesko luokka se tipahtaa vapauvan rististä, kunhan kuovi soap kuulla, minkälaisii sankareita myö ollaan (138). Tuon kuovin puhheista mie en usko puoliikaan (180). Jumalauta, minä en neo kuovilla niitä naamaliikkeitä, kun se sais nähdä mun palanneen kesken takaisin (181).

kusinen 'ikävä, kelju' Edempänä nousi maasto, ja siellä sijaitsivat molemmat „kusiset eteentyönnetyt", Miljoona ja Pikkumiljoona, joista jälkimmäinen oli pahempi (296). Oles sää ain hyvin kusinen paikk seoravil alokkail! (37).

kusipää 'alokas'. Kiiru on pidettävä ajallansa, mutta hätäillen tekemällä ei tule muuta kuin kusipäitä mukuloita, niinkuin sitä sanotaan (46). Kusipäitähän sitä hätäilemällä (46). Kusipäät kun touhuaa (73). Kuspiät kaiken ampuvat hajalle (221). Mut kato ettei se kuspeä ammu sinnuu (271). Kuspiähän tuo siellä oli, Karhuoto, sanoi Sihvonen (402).

kutitin 'pienoiskranaatinheitin'. Lakka haaskamast niit kutei! (197).

kyttä 'esimies'. Vaviskoon nyt perkelleen kyttä vähän aikaa, sanoi Koskela ja paneutui laverilleen (316).

kyylä 1. '(vars. vikoja etsimällä etsivä) esimies' 2. adj. 'kiero, luiku'. Kaikki se saatanan kyylä huomaakin (297). Kyylänkonsteja. Kyylänkonsteja (12).

laivue yhd. kaartinlaivue. 'Häviittäjälaivue 24'. Laivue oli päällä (137). Kaikilta ilmansuunnilta kuului lentolaivueiden yhtämittainen vonkuna (351). Kesäisen iltapäivän kirkkaassa sinessä soivat pommilaivueiden urut (378).

lapamato 1. huono-, velttoryhtisestä käytetyissä sanonnoissa yl.; huonoryhtinen mies 2. makaronikeitosta velleirismissä. Tässä esiintyy vaan ensimmäisessä merkityksessä. Yhä paljon on juotu ja mies on kuin

lapamato (225).

lenkki 'etulinja'. Ensimmäinen ja kolmas saivat toistaiseksi varmistaa hevosenkengän lenkin (396). Vetäytymistä oli jatkettava, ja nyt sai pataljoonakin yhä laajentaa lenkkiään (400).

letkapyssy 'konekivääri'. Norjens, letkapyssy! (397).

levy 1. tuntolevystä (Yhd. kalman-, kuoleman-, raato-, ruumisl.) 2. 'ven. pikakiväärin (rumpu)lipas'. Oli yksinkertaista vetää vyö sisään ja painaa sormilevyä, mutta vaikeata oli saada yliote kuolemasta, joka hiljaa kouristeli heidän mieltään vetäen heidän kasvonsa hieman koomillisen totisiksi (55). Levyt kauluksessa (64). Levy pyörimään, pojat (88).

loukku 'ven. konekivääri'; loukuttaa Pikakiväärі loukutti sarjan, ja jäinen korpi toisti sen moninkertaisena (255).

luhvata = pinnata palveluksesta. Yritit luhvata, äijä (33).

lumput '(huonot) varusteet'. Kui helvetin taval sitä voi oikke rakasta rätei ja lumpui! (18). Kyl rätei ja lumpui piissa! (18).

luti 'luutnantti'. He ollaan kapteenin komennossa ja silloin ei lutit määräile (226). Mutta luti on reilu jätkä (309).

Minä puhun kyllä Koskelan pojalle, meinaan meidän lutille (310). En huomannut kysyä lutilta peitelukua, mutta panen sen sitten loppuun (318).

maihinnousut = maihinnousukengät 'armeijan yleisjalkineet m/34'. Nimitys oli jonkin verran käytössä jo 1930-l. kertausharjoituksissa, esim. Mikkelissä 1935. Vasta kesällä 1940 näitä jalkineita alettiin raakaaineen puutteen takia valmistaa suuremmassa mitassa ja jakaa varusmiehille, jolloin ne tulivat yleisesti tunnetuiksi. Ne olivat toisina jalkineina yleiset ja silloin levisi koko armeijaan myös tämä nimitys ja sen lyhentymä maihinnousut. Väistä sie viel vähä, sie jol maihinnousut on jalois, ja sie saapasjalka, paa reppu vähä sinnepäi! (149). Pari kolme kertaa törmähtivät kahta numeroa liian suuret maihinnousukengät tantereeseen, kun mies syöksyi monttujen väliin (388). Jalassa oli suorat sarkahousut sekä pitkävartiset „maihinnousukengät', joiden varrensuista häkeijivät paksut, harmaat ja punaisella kirjaillut villasukat (29).

marjamies 'rintamakarkuri, hiippari'.

marjamatkailu 'rintamakarkuu'. Omavaltainen marjamatkailu loppuu siihen (400).

masi vars. konneksissa vanha masi 'vanha varusmies, vanhimman ikäluokan varusmies'. Semmotti sul toivotta vanha masi (37).

mersu ~ hersu 'hesserschmitt-lentokone'. Poja, täsä tule mersu (280).

monni 'alokas; juuri sotakoulun tullut oppilas tms.' Alokas, veripää, monni (26).

monttu 1. 'yhden t. useamman miehen aseen jne. taisteluasemana t. suojakuoppana käytetty kaivettu t. luonnon synnyttämä, varustamaton t. varustettu kuoppa, pesä'; hyvinkin pienen suojasyvennyksen nimitys. 2. 'korsu' Muistakaa, pojat, ettei näistä montuista lähdetä (195). Et sie sori hänen kansaa sammaa monttuu (269). Rokan pää nousi montusta (365). Vanhala oli montussaan kädet ristissä niskan takana ja alkoi laulaa hyräillä (365). Kaikki suojautuivat kuoppiinsa, sillä tuo yhtäkkinen ulvaisu rikkoi tunnelman tavanomaisuuden ja sai miehet vaistomaisesti kiirehtimään monttuihinsa (368). Kynnet kuopivat hiekkaa montun pohjalla ja joku pisteli lapiollaan maata altaan, lapsellisesti, muokaluisikallisen kerrallaan (368). He ottivat hietasen pois miehen päältä ja raahasivat heidät lähimpään

monttuun (370). Siellä oli monttu, jossa oli kolme miestä (386). Montusta kuului hätäinen huuto ja päät katosivat. Risukasa pelmahti ilmaan ja samalla hetkellä Sokka syöksähti monttuun (386). Sitä suojeli kivi, joten heidän montustaan tuli oli tehoton. Kiven vuoksi ei konekiväärikaan voinut ampua heitä, mutta kylläkin sitä monttua johon Vürilä tavoitti (387). Pari kolme kertaa tömähtivät kahta numeroa liian suuret maihinnousukengät tantereeseen, kun mies syöksyi monttujen väliin (388). Parempi on varrota montussa (412). Miehet lähtisivät ennen kuin vaunut olisivat monttujen lähellä (412).

moraali – antaa moraalia 'käydä pommituslennolla'. Ei niitä nää, mutta minä annan moraalia (261)

morjens tuttavallinen tervehdys- ja hyvästelysana (puhek.). Morjens, litkapyssy! (397).

mosuri 1. 'jalkaväkisotilas' 2. 'jalkaväki' Pöly mosurin silmille vaan, perkele (125).

motti 'joka puolelta vihollisen saartama sotaväen osa(sto); alue, jolle sellainen osasto on saarrettu'. Kakkonen jäi itse mottiin katkaistuaan tien (96). Ämmän valjettua haravoi Sarastien pataljoona mottialueen (212). Ko heitetää saattuhannet miehet mottii kuolemaa ni ne onkii sel-

lasii merkkilöi jois ei oo paljo ymmärtämistä (339).

muna 1. 'lentopommi' 2. '(muna)käsikranaatti'. Seuraa ja pidä munat valmiina (433). Asumaniemi otti munan ja tempasi sokan irti (434). Asumaniemen muna leusi jälleen (435). Ota munat valmiiksi... (435). Linnalla esiintyy sana vaan toisessa merkityksessä.

munia 1. 'lentopommittaa' 2. 'viivytellä, hidastella, kuhailla' 3. 'tehdä tyhmyyksiä, munauksia, möhlätä'. Mitä ne herrat munivat? (26).

muonavahvuus ilmauksissa poistaa muonavahvuudesta 'ampua kuoliaaksi'. Pankaahan uusi vartiomies ja pyyhkikää vanha muonavahvuudesta (315).

mäntti 'upseerin vyön olkahihna'. Mutta meinaan nuorta sakkia, joka menee minkä vaan joku mänttipää käskee (120).

naida 'anastaa, varastaa'. Se on raakaa peliä kun hevoset nai, siinä tanner jyskää ja aitaa kaatuu (99). Ei siinä mene kun naimalla saatu henki (141).

nappi 1. upseerin arvomerkkirunsukkeista saada nappi lisää 'saada ylennys' 2. (nappimaisesta) margariini-, voiannoksesta 3. antaa nappi otsaan 'ampua kuoliaaksi'. Aluksi 1:ssä merkityksessä. Kymmenennentuhannen-

nen kerran saivat nappeja metsästävät herrat kuulla kunniansa (168). Herrat tienaa nappeja (87).

natsa 1. 'savukkeen pätkä, tupakan tumppi' 2. arvomerkeistä a. 'korpraalin ja alipuseerien arvomerkkinauha' b. upseerin päällystakin hihansuissa olevista arvomerkkinauhoista c. siniset natsat 'AUK:n oppilaan tumman siniset merkkinauhat'. 1:stä merkityksessä: Ilun hyväosainen toveri puhalsi pienen natsan, napattiin se nopeasti ja tupattiin imukkeeseen palaneita sormia puhallellen (48). Sie se olet natsanpuutteessa (100). 2:ssa merkityksessä: Talvisoras hyö antoit natsat (147). Siun pittää hankii häätä pojal toine natsa hää ko kerran Lahtise jälest on ryhmänjohtaja (276). Häättä oli saanut toisen natsan, mutta muuten joukkueen elämä jatkuikin hyvin vähäilmeisenä (319). Natsa oli Vanhalalle pitkän aikaa hiljaisen ilon aihe, sillä sen tiimoilta oli niin mukava laskea leikkiä (343). Se tietää sitten Priha tämä päivä toista natsaa (440). Tulis natsoja ja ristiä ison joukon... (180). Koskela sai luutnantinarvon, Hietanen sai majurin lupaaman kersantinnatsan, ja häätä nimitettiin korpraaliksi (241).

nikkeli käsi- ja konetuliaseiden luodeista nikkelivaippaan liittyen. Se vaati kovasti sitä Petsamon nikkeliä (204).

nikkelihalvaus 'kaatua (luodista)'. Nikkelihalvaus on saatanan vaarallinen tauti (310).

noutaja sanottiin kaatuneista. Millo häne pääse varjo sattuu tuon piene närreä kohal, ni sillo hänel tullookii noutaja (266).

oikosäärinen: joutua oikosääristen pataljoonaan 'kaatua, kuolla'. Pojat lähtivät oikosääristen pataljoonaan... (141).

pakki 'kenttäkeittoastia'. Lehto aikoi ensin hypätä haudan yli, mutta laskeutui-kin sitten sen pohjalle ja potkaisi pakkia, niin että puuro lensi kaatuneen kasvoille (86). Ois tässä ollu päivä aikoo keittee se kypseks asti, sanoi Rahikainen pakkiinsa katsellen (94). Hietanen tempasi vihaisesti pakkinsa kauhan alta (94). Mie otin pakkiloita ja hain keittiolt. Jokahine tunteekoo pakkiise (149). Lehto istui nättäällä ja söi pakin kannesta. Itse pakki oli hänen vieressään maassa, ja kun Sinkkonen astui sen lähelle, sanoi Lehto kuivasti: — Olosuhteisiin nähden on suotavaa, ettes potkase sitä mun pakkiani nurin (171). Siinä kiehui muutamia pakkeja ja miehet malek-

sivat sisälle keittämään korvikettaan (300). Pakin omistaja ihaili nokea mutukaisen pakkinsa kyljessä (309). Hän otti kaasunaamarin voidelaatikon ja kaatoi varovasti siitä korviketta pakkiinsa (366). Pakinkannessa paistettiin räiskäleitä ja syötiin keskellä hiljenerää kesäiltaa (126). Jokaisen teltan edessä paloi maahan kaivetussa kuopassa nuotio, jonka yllä roikkui seipään nokkaan pistettyjä kenttäpakkeja (38). Tehtiin kolme neljä nuotiota, ja pian kiehuivat perunapakit niiden yläpuolella (213). Linjasta kuului hiljaista laukaustenvaihtoa, korvikepakit kiehuivat nuotiolla keppien nenissä ja teltan nurkassa käydä kihisteli kilju (274). Siihen lisättiin pakillinen kiehuvaa vettä (272).

pata 1. 'kypärä' 2. valtion pata 'bunkerin tähystyskupu'. Linnalla esiintyy 1:ssä merkityksessä. Kun joka michellä näkkyy olevan erikseen pata piässä (116).

peesto 'patteristo'. Korvenkylän peestost tulloo tuon männyn oikialt puolelt (316).

pensa, bensa 1. 'bensiini' 2. 'puukaasutinauton pilkkeet, hüleet'. Ei ole pojat pensapulasta tietoa silloin, kun herra ajaa kenttähuorausa kaussa (125).

peti 'vuode'. Kun lähestyt tätä petiä,

niin riisu ruojut jaloistasi, sillä peti, jota lähestyt, oli vanhan pyhä paikka (26). Rahikainen kömpi petilleen ja puheli ennen nukkumistaan (166). Häkilä istui petillään, silmiään räpytellen ja painaen huovankulmalla peitettyä pakettia kylkeään vastaen suojaan (17). Yöllä alkoi Häkilän petiltä kuulua varovaista paperinkahistelua, mutta silloin leimahti myös valo palamaan, ja parakissa kajahti Hietasen huuto (16). Lammion petillä maannut vänrikki tarttui takaapäin Koskelan käsiin ja saikin penkin pudotetuksi (286). Se makaa vaan petillä selällään ja kaivelee peukalovarpaalla toisten välejä (309). Miehet valikoivat itselleen petit ja asettuivat taloksi (302). Hie mään hänen petikaveriks, tai sit jos Tassu käypkii aliupseerituppaa (243). Peti ja siihen kuuluva välikkö oli jo ehtinyt muodostua kodikkaaksi, ja nyt kun se oli tyhjä, tuntuivat nuo sinistyneet laudat oudon kolkoilta (26).

piiska 1. 'suora-ammunta-, panssarintorjuntatykki' 2. 'suora-ammuntatykin kranaatti' 3. 'kiväärі' Piiska, perkele! (56). Toissapäivänä kuulun hiljoonalla munan saaneen piiskan kranaatin päähänsä (308). Luodit rätisivät männynoksissa ja piiska viuhahti tienlaitaan (412). Täsä näes näky

piiskanjälki (170).

piiskata < *piiska* 'suoraa ammuttaa'. Kolme panssarivaunua läheni tietä myöten ja niiden tykit *piiskasivat* maantien vartta heidän puolellaan (412). Tietysti se kalahti siihen ainoaan kiveen, mikä polulla oli, ja pikakiväärisuihku *piiskasi* maata Vanhalan ympärillä (183). Nät ei *piissa* präiski pisin taivast (197).

piiskatykki 'suora-ammunta-, panssarin torjuntatykki, panssarivaunun tykki'. *Piiskatykin* täysosuma oli sattunut lonkkaan (58). Hän ei muistanut, että he kaikki olivat pitäneet tankkia *piiskatykkinä*, vaan turvasi siihen tosiasiaan, että paljain käsin he eivät olisi voineet panssarivaunulle yhtään mitään (62).

pinnari = pinnaaja (*pinnata* 2). Ja niun Katjunsan siellä on! sanoi sotamies Rahikainen, pohjoiskarjalainen lunki ja *pinnari* (11).

pinnata 1. 'tehdä kunniaa, tervehtiä sotilaallisesti' 2. 'kartella, välttää jonkin velvollisuuden täyttämistä, laiminlyödä jokin velvollisuus t. tehtävä, koettaa päästä mahdollisimman vähällä, kieltäytyä itsensä vapaaksi jostakin' 3. 'hankkia tekosyillä, kieltäytyä, järjestää'. *Pinnata* saa, mutta palaminen on rangaistuksen uhalla kielletty-

ty (143). Kyllä minä selviän, sanoi Hauhia reippaasti ja lähti muutamaa minuuttia aikaisemmin, päinvastoin kuin vanhat, jotka yrittivät pinnata nuo muutamat minuutit vaihdossa (312). Se oli pinnannu pakkauksessa (402).

poika 'kiljupanoksen lempinimitys'. Poikahan se siellä. Kiljupanos oli jostakin syystä saanut nimen „poika" (274). Meillä sitä käy vain poika (274). Ei näistä mitään, mutta ottakaahan poika esille! (275).

pommari 1. 'pommikone' 2. räjäytys- ja tuhoamistehtävien suorittajasta a. 'räjähdyspanosten, helvetinkoneiden yms. käyttöön ja tuhoamistöihin erikoiskoulutuksen saanut suomalainen jääkäri' b. 'polttopullo-, kasapanoksia tms. käyttävä panssarintorjuntamies' c. 'tulensoittaja taisteluharjoituksissa'. Tässä Linnalla esiintyy vain kerran 1:ssä merkityksessä. Pommareita (136).

poppo 'joukko, sakki, porukka, kompus'. Ja vähemmän kohottavia, joskin sitä kuvaavampia, nimityksiäkin heillä oli itsestään, kuten revohka, pulja, poppoo, koko remmi, hela paska, lutuna tai kaartti (118). Tälläse näät ko rakensiit yhen poppoon pojat ihhailemalle komentajal (325).

portsari 'matruusi'. Mikäs saatanan portsari sinä olet? (284). No jos olet, niin

älä sitten juokse aukoon ovia kuin portsari (284).

porukka sotilasosastosta, kompaniasta, joukkoosastosta tms. 'poppoo, pulja' Jostakin porukasta oli ollut partio liikkeellä ja kaksi miestä oli jäänyt toiselle puolen (44). Henkööt toiset porukat (99). On meinaan niin sitkeetä porukkaa (117). Riitaaja marssi porukan viimeisenä, hiljaisena, mutta lapsellisen iloisena siitä, ettei tarvinnut olla tulessa (127). On siäl porukoi meijä erel, sanoi Hietanen (129). Sitähä nie vaa et myö päässää tääm Suen Tassun keral sammaa porukkaa (148). Mutta ottakaa huomioon, että porukka on jo tiellä eikä enää siellä mistä lähdettiin (181). Jos vain nähtiin outoa porukkaa, kyseltiin innokkaasti rykmentin numeroa (217). Tähän tulee toisia porukoita ja me käännymme pohjoiseen (220). Jos joku alkaa haastamaan riitaa porukas, niin kaikki sen kimppuun (275). Sanotahan mitä sanotahan, mutta ei oo monella porukalla semmosta kihoa kun on meillä (275). On tultu samasta porukasta (317). Ei voinut kieltää, kun vieraistakin porukoista tuli miehiä käsi ojossa: Antakaa rähän (360).

potero 1. 'yhden t. useamman miehen t. aseen toiminta- ja suojapaikkana käytetty luonnon muovaama t. kaivettu, varus-

tamaton t. varustettu kuoppa, syvennys' 2. 'asuinkorsu' 3. 'aresti, putka'. Linnalla esiintyy vaan 1:ssä merkityksessä. Koittakaa kaivaa jonkinlaisia poteroita lumeen (264).

puimakone 2. 'maantaistelukone'

puimakoneremmi 'konehihnasta tehty vyö'. Puimakoneenremmistä noilla näyttää vyötkin olevan (121).

pulja = porukka, poppoo. Ja vähemmän kohottavia, joskin sitä kuvaavampia, nimityksiäkin heillä oli itsestään, kuten revohka, pulja, poppoo, koko remmi, hela paska, lutuna tai kaartti (118).

punatautinen 'ruosteinen'. Ei siellä ole kuin pari kolme punatautista ryssää (389).

punikki 'ven. sotilas'. Vanha Koskela ei pitänyt poikansa ylennystä millään tavoin hämmästyttävänä, sillä hän oli itse ollut punakaartissa komppaniapäällikkönä, ja se ettei häntä ammuttu, ei johtunut siitä että hän olisi ollut huono punikki, vaan pelkästä sattumasta (278).

puskaryssä metsissä yksinäisinä t. pienissä joukoissa piileskelevistä t. harhailevista ven. sotilaista. Puskaryssiä, khihi, sanoi Vanhala, lausuen siten ensi kerran tässä porukassa tuon myöhemmin yleiseksi käyneen sanan (109). Mutta kun se perkeleen puskaryssä, anteeksi, pensasneuvostoliitto-

lainen, pääsi sinne aseman sivuun... (444).

putkiräjähdys tapahtuu silloin, kun kranaatti räjähtää tykin t. kranaatinheittimen putkessa. Putkiräjähdys olisi tuhonnut tykin vähemmällä, mutta se ei olisi ollut niin komeata, ja hengenhädästään huolimatta miehet nauttivat paukunteosta, kuinkas muuten (396).

puupää 1. 'puukorkkinen viinapullo' 2. 'alokas'. Autuaita ova kaik puupää, sil hee eivä huku (280). Tässä esiintyy sana vaan 2:ssa merkityksessä.

puuristi kaatumista, kuoliaaksi ampumista tms. tarkoittavissa ilmauksissa. saada puuristi 'kaatua'. Alkaa meinaan puuristin tienuu (260).

rauta 1. taistelun aikana ilmassa lentävistä kranaateista, sirpaleista yms. 2. 'tuliase' 3. 'auton moottori'. Linnalla esiintyy sana 1:ssä merkityksessä. Sieltä sitä alkaa tulla rautaa jonkun ajan päästä (440). Tuli, maa, rauta ja savu kiehui asemien yllä (441).

rautainen annos 1. 'säilykeliha', 'kuiva muona', 'rautaisannos' 2. omista kranaateista, omasta tykistökeskityksestä. Linnalla esiintyy sana 1:ssä merkityksessä. Tämä oli avannut rautaisannospaketin ja veti parhaillaan puukolla säilykefölkkiä

auki (108). Työ tiällä sillä aikoo rautaisannokset söittä (113). Söivät rautaisannoksensa ensimmäiseen nälkäänsä, ja jonkun die Fahne hochin sijasta jollottivat „Korholan tyttöjä" milloin sattuivat laulutunlelle (118).

revohka < ven. trevóga 'sekamelska, hämminki, meteli' 1. 'sekasorto, hämminki tms.' 2. taistelusta, lentäjien kielessä ilmataistelusta 3. 'joukko, osasto, porukka, poppoo'. Linnalla esiintyy tässä 3:ssä merkityksessä. Ja vähemmän kohottavia, joskin sitä kuvaavampia, nimityksiäkin heillä oli itsestään, kuten revohka, pulja, poppoo, koko remmi, hela paska, lutuna tai kaartti (118).

ritsa koul. = stritsa. Toissa vuonna mä ammuin ritsalla purukumin open ottaan koulussa (431).

ruski 'ven. sotilas; venäläiset'. Ruskian mie kyl nään ja sen varas mie pärjään vihollisen kans (231). Ruski soldaat! (202).

ryssä 'ven. sotilas; venäläiset'. Mutta suomen sotilas vastaa kymmentä ryssää (32). Sanohan onko siellä ryssän helevetissä kylymä? (64). Vaan siellä sitä on ryssiä tuolla metsässä (105). Ryssä, ryssä hoki joukkoon yhtynyt Rahikainen, ja nyökytti päätään samalla tavalla (122). Sinä olet

semmonen risti, että minä antasin mitä hyvänsä, kun ryssä minut päästas sinusta (177). Missä täällä niitä ryssiä on, että saa ruveta tappaan? (365).

räiskäle 1. 'pannukakku'; vars. 'paistinpannussa valmistettu kookas ohukainen' yl.; ~ präiskäle 2. 'kranaatti'. Linnalla esiintyy vaan 1:ssä merkityksessä. Olis pojat nisujauhoja ja voita, niin paistettais präiskäleitä (95). Nyt sitä räiskäleitä paistetaan (126). Pakinkannessa paistettiin räiskäleitä ja syötiin keskellä hiljenevää kesäiltaa (126).

rätit 'vaatetusesineet, ynt.-varusteet'. Ku helvetin taval sitä voi oikke rakasta rättei ja lumpui! (18). Kyl rättei ja lumpui piässä! (18). Saan minä tähän rätin itsekin (71).

römpsä 1. 'kenttäkeittoastia' 2. 'kranaatti'. Linnalla esiintyy vaan 1:ssä merkityksessä. Nokinen römpsä vain voikkui paljaaltaan puseron vyönlenkissä (224). Melkein niinkuin vanhojen römpsät (309). Ukkolan römpsä kiehui (366).

saikka 'tee'. Myö ollaa Suen Jassun kans saikkaporukas ja muitenkii yhtenä (243). Mie keitän siul saikkaa (334).

sakki: sakin

sakinhivutus 'toverien antama yhteiskuritus'. Muutoon minä saan koko sakin

kimppuhuni (293).

saksmanni 'saksalainen'. Mutta saksmanneja täällä jo on (11). Koskas ne saksmannit pääsevät koskovaan? (172). Kuinkahan sen saksmannin loppujen lopuksi käy? (274).

sellupuuro 1. 'ruishiutalepuuro' 2. 'kokonaisista vehnänjyvistä keitetty puuro'. Sellupuuroa. Sellupuuro oli kokonaisista vehnistä keitettyä puuroa, jota he erityisesti vihasivat, mutta joka kuului usein heidän ruokavalioonsa (120).

sijerialainen 'ven. sotilas'. Rajajääkärien hyvä henki kesti kolme epäonnistumista, ja kun neljäs vei heidät kukkulalle, kaatuivat sijerialaiset kuoppiinsa yhdenkään antautumatta (252). Sijerialaisten jäännöksiä makasi tukikohtien ympärillä (296).

slobo 'ven. sotilas'. Tuon mutkan takana on slobo (433).

soppa 'keitto'. Nän suuri oli nälän johdosta syntynyt pettymys, että Mäkilän kuolema jäi toisarvoiseksi seikaksi soppaan vähyyden rinnalla (360). Soppatonkan kyljessä oli reikä, ja kun kärryt alamäen ja hevosen kaatumisen vuoksi painuivat aivoilleen, vuoti reiästä paljon soppaa maahan, koska reikä oli alamäen puolella (359).

Kenen vuoro on soppareissuhun? (357). Tiellä kulki hevosajoneuvo soppatonkka kärryissä (167). Sanaakaan lausumatta läkilä haki kuusen juurelta hevosen, valjasti sen ja nosti soppatonkan kärryihin (358). Perunasoppa ja tiltat olivat tulossa, ja huomiseen oli mahdottomasti aikaa (64). Hän oli vihannut ihmisiä oman muistinsa mukaan siitä saakka, kun hän pula-aikana kantoi työväentalolta ruostuneella astialla ilmaista hernesoppaa ollessaan Tampereella kulkukoirana (181).

sotaherra suuri sotaherra 'korpraali'. hokoma sotaherra (197).

sotahullu 'palvelusasioissa erittäin tunnontarkka, palvelus-, virkaintoinen'. Sotahullu suorastaan (165). Siun helvetin sotahullun pit männä tarjoutumaan (180).

sotarosvo 1. 'sotapoliisi' 2. mon. 'sotasaaliskomppania'. Hiitaselle se kuuluu tammenlehvän kera kun seiso iliman aikojaan, vaikka ei sotarosvo ollukaan (138). Kolme sotarosvoa vain seisoi yhä metsän reunassa asennossa (141). Kauan heillä ei ollut aikaa, sillä venäläiset lähettivät vahvemman partion ja „sotarosvoille" tuli kiivas lähtö (298).

suhna 'suom. sotilas'. Suhnat marssii (127). Suhnat menee sotaan, hihitteli hän itsekseen, tajuten herkästi koomillisen ristiriidan täyteen liekkiin leimahtaneen korkeaisänmaallisen uhon ja suomalaisen sotilaan todellisen olemuksen välillä (127). Suhna tekee suurvaltaa, khihi (129). Hän kuiskaili itsekseen haukkumanimeä ja katseli tovereitaan aivan kuin arvioiden miten se heihin sopisi: Suhna, suhna (122).

suikka, tsuikka 'veneen muotoinen lakki, lakki m/22'. Työillä oli ruskeat puolihaalarit, punkengät ja suikkalakki, jonka alta „vallattoman reippaat" kiharat pilkistelivät (233).

sumppi 'korvikekahvi'. Varjoooossa hoonkeen // on siellä kantiiniii // sumppiaa keittääääviii // siel lotta Lunkreeniiii... (279).

tappi = kiho, pomo. Kolme tappia ja jätkähai (33).

tapsi 'kenttäkaapeli, -johdin'. Ja tuohon sudenpesään piti rykmentin työntyä taskuissaan olevien patruunoiden varassa, yksin, ilman tukea, ainoana napanuorana puhelintapsi, joka sekin tietysti ennenpitkää katkeaisi (173).

tavaritsi 'ven. sotilas; venäläiset'. Ja-

varits, iti sutaa (90). Onko toisia tavaritsiä (111). Tavaritsiä tavaritsiä. Niet tavarits (111).

tikata 'ampua yhdellä tykillä epäsuoraa tähystettyä tulta pistemaalin'. Kuului huutoja ja joitakin umpimähkään ammuttuja laukauksia, mutta kaiken yli tikkasi Rokan konepistooli niinkuin ompelukone (266).

tonttu 1. 'yksinkertainen, tyhmä ihminen, hölmö, saamaton' 2. 'alokas'. Saatanan tonttu (57). Et sinä helvetin tonttu kuitenkaan munten osaa kulkea (86).

toppatakki 'ven. sotilas'. mutta laajemmin ottaen täytyy kuitenkin myöntää huopatossujen ja toppatakin olevan valttia nykyään (344).

torrakka ~ torrakko 'tuliase, vars. kivääri'. Mutta torrakka olalla tässä pittää ruveta hojottammaan, vaikka sitä henkesä kaupalla pittää porukkoo sapuskoissa (135). Te paahdatte torrakoillanne, minkä kerkiätte (260).

torvi 'kivääri'. Voi olla että päästään aivan ilmaiseen, mutta jos se tulee, niin antakaa soida torven täydeltä (255).

trokaus 'salakauppa'. Ja kunnanpösö istuu keinutuolissansa ja laskee viljantrokausrahoja (253).

tsuhna 'suom. sotilas'. Joku kysyi vie-

lä, miksi venäläiset heitä haukkuvat, ja inkeriläinen epäröi hetken saaden sitten nauraen: Tsuhna, ja muut vangit yhtyivät hänen naurunsa (122). Tsuhna, tsuhna, sanoivat he ja nyökyttivät päätänsä (122).

tuulemaan: panna tuulemaan 'reippaasti toimeksi'. Uusi toivo sai vänrikin päättäväiseksi ja hän pani tuulemaan (264).

töpinä 1. panna (pistää) töpinäksi 'reippaasti toimeksi'. Lähtökohtana lienee reippaasti liikkuvien ja touhuavien miesten jalkojen töpinä. Sanontaa ovat ilmeisesti levittäneet sotaväestä palanneet miehet ja lomalaiset. 2. 'huolto-, toimituskomppania, vars. komppanian t. vastaavan toimitus-, huoltojoukkue; 'toimituskomppania'. Yhtäläisesti tämä on etulinjassa oloa, vaikka onkin töpinässä (139). Jonkun matkan päässä oli töpinän miesten telttä, mutta siellä oli kaikki hiljaista (271). Komppania oli järjestänyt lepovuorot puolijoukkueittain, ja ne kestivät aina viikon, jonka aikana levossa oleva osasto majaili töpinän lähellä ja kävi rakentelemassa kapulatietä etulinjaan päin (272). Niin hän sai vartioida koko viikon astiaa, jonka poissaolo oli synnyttänyt töpinässä suuren

kohun (273). Töpinä oli ottanut vallan lopputilin (366). Sen lisäksi töpinästä oli siirretty kaksi, joten uusia miehiä oli kaikkiaan kahdeksan (418).

törmätä 'hyökätä'. Älkää sitten jättäkö jos se törmää ... (399). Ja törmää myöskin heti (411).

ukko ark. tuttavalliseen kielenkäyttöön pohjautuen 1. 'mies' 2. 'komentajan asemassa oleva upseeri, vars. rykmentinkomentaja'. Siult vissii on ukkoloi mänt, ku hyö antoit meijät siul? (149). Sie elä anna ukkoloihe köykkyillä! (154). Mut mihi ne kaks ukkoo hävisiit (157). Työ ammuitta ne kaks ukkoo siel saunasinäl (325). Ne ukot eivät olletkaa miltää vähäjärkisii ukkoi (332). Ja mie olen sellane ukko jot työ että miul pärjää ykskää. Meit onkii puol miljoonaa ukkoo tääl (338). Mie tienkii ukol kiljupanoksen (427). Siehä ootkii leviäluontone ukko (269).

ulkomaalainen 'ven. sotilas'. Olhan siellä ulukomoalaisii (189).

vaahdota 'antaa kiivaasti komentoja, pitää yllä hyvää vauhtia, hyvää kuja'; 'puhua t. selittää kiihkeästi ja ovolaasti'. Tämä vaahtosi (400).

vaari 'pataljoonankomentaja'. Mitäs vaari tietää? (297).

vakinainen 'vakinainen väki'; 'palvella varusmiehenä sotaväessä'. Hieman heidän itsetuntoaan nosti se, että olivat tienvarressa kuulleet reserviläisten sanovan: vakinaisen pojat tulee (152).

vanha palveluksiästä puhuttaessa 'vanhempi sotamies t. vanhimman ikäluokan varusmies'; vanhuudella kerskailtaessa yleensä 'alokasaikansa jo palvellut varusmies'. Hyvästi, parakit! Vanhat lähtee! (37). Vanha lähtö ja heilutta sul, ko sun pinttas häne ruajus on niin mont askela jättäny (37). Kyllä minä selviän, sanoi Hauhia reippaasti ja lähti muutamaa minuuttia aikaisemmin, päinvastoin kuin vanhat, jotka yrittivät pinnata nuo muutamat minuutit vaihdossa (312). Helkein niinkuin vanhojen römpsät (309).

vanikka 'armeijan näkkileipä'. Mut anna kolome vanikansiivun väliä (116). Jos sie Jassu oot nälissäis, ni repus on vanikkaa viel (149). Toinen pullo män vartiomiehelle, mutta ruohtalaista vanikkaa sain väliä (290).

vanja 'ven. sotilas, venäläinen, venäläiset'. Näätte vanjanraatojakin (310).

varis pastori. Jo liitää varis paikalle, sanoi Rahikainen kuiskaten, ja toiset peittelivät hymyään. Miehet sanoi-

vat nimittäin pastoria varikseksi. Se johtui siitä, että pastori oli heiveröinen, tummaverinen ja kaitahartainen tyyppi (27). Sitähän toi variksen kuikelokin siinä jaanas (31).

varsinainen 'kiväärі'. Kaukonen kiännitti varsinaisen (80). Rokka, joka jo meni savun seassa varsinainen olalla ja huusi: (154). Riitaojan laatikot olivat kietasella, ja Lehto kantoi koko ajan jalustaa ja Vänhala varsinaista (174). Lahtinenkin alkoi irrottaa varsinaista jalustasta, sillä hän näki, ettei enää ollut muuta tehtävissä kuin koettaa pelastaa konekivääri (261). Koskela katseli ympärilleen ja näki Määtän nojaavan varsinaiseen (396). Rahikaiselta jäi jalusta polulle, mutta Vänhala ei luopunut varsinaisesta (182).

vasikka 1. 'konekivääriin jalusta' 2. 'pienoiskranaatinheitin'. Terve menoo, saatahan vasikka! (397).

veivi 1. 'enemmän kuin 4, mutta vähemmän kuin 8 kk palvellut varusmies' 2. heittää veivinsä 'kaatua, kuolla'. Linnalla esiintyy toisessa merkityksessä. Harva se päivä joku heittää veivinsä (304).

veripää juuri palvelukseen tulleesta alokkaasta; myös adj. alokas, veripää, monni (26).

vintovka 'kivääri'. Vintovka plakkar? (111). Ruski vintovka, hutoi vintovka, khihi-hi (306).

vänskä 'vänrikki'. He eivät kuiskailleet enää toisilleen hyväntahtoisia ilkeyksiä vänskän koohotuksesta (93). Tiijät sie vänskä millo myö lähetää? (149). Sie älä vänskä rupija minnuu kehumaa (157). Toisen komppanian vänskä siel kuulemma oli verta syleksint, mut hyvvääh se vaa hänel tekköö (290). Hakekaa se vänskä tän! (339). Vänrikki oli vihainen, sillä häntä loukkasi myöskin Rokan „kuule sie vänskä" (420). Älä sie puhele vänskä joutavii! (427).

Waterloo „Päivystävän upseerin Waterloo". Napoleon ja vanha kaarti Waterloossa (390).

Ylen Sankia Priha = Vanhalan liikanimi. Ylen sankia priha, mitä se on? kysyi Rokka nauraen, ja Vera teki vain käsillään pyöreän liikkeen osoittaen Vanhalan lihavuutta (238). Hietanen oli niin oman tunteensa vallassa, ettei oikein tajunnut Ylen Sankian Prihan leikinlaskua (240). Tiijät sie Ylen Sankia Priha mitä eukkoloil pittää tehhä millo hyö suuttuut? (287). Anna Ylen Sankia Priha se puu (290). Jaa, Ylen Sankia Priha onkin jo lähtenyt. Miehet olivat tulleet tuntemaan Vanhalan lempinimeä myötea (328).

äijä 'mies, ükkä, ukko'. Mul se ei tee suve eik talve, mitä semmose äijä puhuva (39). Siäl on konekivär ja muitki äijii niin pal ko vaa mahtu (197). Yritit luhvata, äijä (33). Nyt on sun hukis, äijä (74).

ämyri 'haitari'. Kans. 'tuohi- tms. torvi' (NS). Ämyri soimaan! (167).

ässä 'työmätön tekijä alallaan, voittamaton, erinomainen yms.' Heinaan, siellä panee Timosenko ässässää matalaks Donin Rostovissa (245).

IV. Yhteenveto

Edellä on tullut mainituksi joukko suomalaisen sotilasslangin ilmauksia Väinö Linnan romaanista „Tuntematon sotilas". Teoksen kieli on huomattavasti monipuolinen, sanonta havainnollinen, tuores ja naseva. Korpisoturien maailmassa on vain vaiva, vaara, nälkä, väsymys ja joukko tutuksi tulleita tovereita, joista yksi ja toinen silloin tällöin jäi joukosta. Jokunen päiva opetti heidät nauttimaan muutaman minuutin tauosta kauniin ja raikkaan hetken saadakseen ylioti kuolemasta. Joku tavallinen sotilas, väsymyksestä ja nälästä horjuva mies ei ajatellut, mistä tuli tai minne oli menossa. Rasituksesta ja hermojännityksestä nääntyvät korpisoturit pitävät katkerahumoristisista sotilasslangilla kerrotuista jutuista. Ja että suomalainen sotamies osaa veistää aika hyvin, kun hän vain sattuu sille tuulelle, voimme toteaa lukiessaan V. Linnan teosta „Tuntematon sotilas".

Sotilashuumorilla, joka hyvin usein on hirteishuumoria, on sangen huomatta-

va psykologinen merkitys. Se auttaa selviytymään helpommin vaarallisista tilanteista, epämiellyttävistä palvelustehtävistä ja rasituksista. Muistamme, miten Hietasen tarmokas sätkätys piti miesten mielialaa reippaana tai kuten Rokka jutteli hauskoja.

Joskus sai alkunsa myös sanaharkka, mutta jokapäiväisessä askartelussa jäi se kesken. Sodan alussa pojat unelmoivat kotiin pääsystä ja heinätöistä, myöhemmin leivästä ja nukkumisesta. V. Linna näyttää, miten sodan mielettömyys rasittaa ihmisiä.

Voimme todeta, että V. Linna on huomannut elävän sanonnan notkeutta ynnä ilmeikkyyttä ja sitä taitavasti käyttänyt.

Sotilaiden kielenkäyttö saattaa vaikuttaa jonkin sanan merkityksenkehitykseen ja levinneisyyteen. Murresana voi tulla laajalti tunnetuksi slangisanana ja samalla tulla myös yleiskielten. Slangin tutkiminen voi tarjota tänäpäivänä deskriptiivi eli synkronisessa lingvistiikassa periu kiitollista aineistoa. Sen kehitykseen vaikuttavia tekijöitä voidaan tarkastella teoreista, elävästä kielestä saaduista esimerkeistä.

Lyhenteet

adj. = adjektiivi
ark. = arkityyliin kuuluva
AUK = aliupseerikoulu
ee. = eestiksi
engl. = englanniksi
erik. = erikoisesti, erikoismerkitys
esim. = esimerkiksi
int. = intendenttuuri
it-kk. = ilmatorjuntakonekivääri
jllek. = jollekin
jne. = ja niin edespäin
kans. = kansanomainen
kk = kuukausi
kk. = konekivääri
koul. = koululaiskielissä
kuv. = kuvaannollisesti
l. = luvulla
m/34 = malli 34 (asioiden, pukujen nimityksissä)
mm = millimetri(ä)
MM. = muun muassa
mon. = monikko
n:o = numero
ns. = niin sanottu

NS = Nykysuomen sanakirja
op.cit. = opus citatum 'sama teos'
ps. = panssari
puhek. = puhekielessä
rausk. = rauskaksi
s. = sivu, sivulla
suom. = suomalainen; suomeksi
t. = tai
tms. = tai muuta semmoista
v. = vuonna
vars. = varsinkin
vas. = vasemmalta
ven. = venäläinen; venäjäksi
yhd. = yhdyssana
yl. = yleinen, yleisesti
ym. = ynnä muuta
yms. = ynnä muuta semmoista

Lähdekirjallisuutta

1. Ariste, P. Metaanalüüsi osa keele arengus. – Keel ja Kirjandus 11, 1958.
2. Bischoff, E. Wörterbuch der wichtigsten geheim- und Berufssprachen. Leipzig.
3. Faulseit D./Kühn G. Stilistische Mittel und Möglichkeiten der deutschen Sprache. Halle (Saale) 1963.
4. Haanpää, P. Korpisota. – Valitut teokset. Helsinki 1957.
5. Hermlin, K. Sõdurite erikeelest Eestis. Eesti Keel. Tartu 1929.
6. Hämäläinen, S. Kyntilä otti uuden vihtorin. – Virittäjä 1956, s. 202–207.
7. Hämäläinen, S. Suomalainen sotilasslangi I. Turku 1963.
8. Hämäläinen, S. Suomalaisesta sotilasslangista. – Virittäjä 1946, s. 256–267.
9. Kettunen, L. Eestiläis-suomalainen sanakirja. Helsinki 1958.
10. Kilpi-Hynynen, R. Väinö Linna – populaarne soome kirjanik. – Looming 1957, s. 1421–1423.
11. Lexikon A–Z. Leipzig 1957.
12. Linna, V. Tuntematon sotilas. Porvoo-Helsinki 1956.

13. Mägiste, J. Soome-eesti sõnaraamat. Tartu 1931.

14. Nykysuomen sanakirja I – VI. Porvoo-Helsinki 1962.

15. Paul, H. Prinzipien der Sprachgeschichte. Halle a.S. 1909.

16. Penttilä, A. Suomen kielioppi. Porvoo-Helsinki 1963.

17. Sirnö, M. Millainen on nainen Väinö Linnan tuotannossa? – Uusi Nainen 3 1965.

18. Sperber, H. Einführung in die Bedeutungslehre. Bonn und Leipzig 1930.

19. Stormbom, N.-B. Väinö Linna. Porvoo-Helsinki 1963.

20. Venäläis-suomalainen sanakirja. Moskova 1963.

21. Ахманова, О.С. Словарь лингвистических терминов. Москва 1966 s. 53.

22. Большая Советская Энциклопедия III. 2.

23. Вахек, Й. Лингвистический словарь пражской школы. Москва 1964 s. 36.

24. Марузо, Ж. Словарь лингвистических терминов. Москва 1960 s. 36-37.

Резюме

Вяйнё Валтери Линна родился в 1920 году в Урьяла. Отец его был мясником, мать работницей на помещичьей усадьбе. После смерти отца мать одна воспитывала семерых детей. В 1928 году В. Линна пошёл в школу и окончил за один год 2 класса. Очень любил читать художественную литературу. После окончания 6-лет. школы В. Линна поступает на работу, основным местом которой становится прядильная фабрика Финлайсона в Тампере. С 1940 г. начинается военная служба, где он вскоре получает своё первое боевое крещение. В перерывах между боями он много читает и начинает писать сам. Его первое произведение „Цель" было опубликовано в 1946 г. Затем следуют изданные в 1948 году „Чёрная любовь", несколько статей и в 1954 году вышедшее в свет произведение „Неизвест-

ный солдат, завоевавшее большую популярность и переведённое на 14 языков. Последним романом писателя является трилогия „Здесь под полярной звездой" (I ч. издана в 1959 г., II ч. – в 1960 г., III ч. – в 1962 г.).

Язык романа „Неизвестный солдат" очень разносторонний. Герои в своей речи употребляют диалекты родных мест и солдатское арго. Мнения языковедов об арго не совсем едины. Из финского солдатского арго вошли в общий разговорный язык многие слова (например: motti, pinnata, pinnari, porukka).

Арго очень изменяется, постоянно возникают новые слова, исчезают слова, истратившие своё значение. Источниками арго являются иностранные языки, диалекты, метафоржозные выражения, имена, фамилии и названия местностей.

Солдаты, недовольные военной дисциплиной, в разговоре между собой шутят и, иронизируя над руководством, употребляют слова kessu, vänskä, luti, kapu, kiho, iso kiho, молодых солдат называют. apina, jästipää, kalju, kusipää, veripää, puupää,

топпі. От оружия зависит жизнь и смерть бойца и поэтому этого постоянного „спутника" или любят, или ненавидят и употребляют много синонимов для его названия (например: пулемёт называют *kukko*, *letkapyssy*, *loukku*, *vasikka*; винтовку *kaveri*, *püska*, *torrakka*, *torvi*, *varsinainen*, *vintovka*, *huora*; гранатомёт *kutitin*, *naku*, *vasikka*; самолёт *laivue*; бомбу *mina*). О смерти много не говорят, радуются тому, что пока живы. В речи употребляют эфемизмы (например: *nikkelihalvaus*, *noutaja*, *mennä oikosääristen pataljoonaan*, *puuristin tienuu*, *heittää veivinsä*, *nappaja*, *raato*).

Арго финского солдата очень разнообразное, меткое, плавное. В основном оно юмористическое, или легко сатирическое. Это помогает легче переносить тяжёлую обстановку боя, усталость и голод. Язык солдат передает их надежды и желания: был бы мир, были бы мы за своей повседневной работой, дома у своих жён и детей.

Sisällysluettelo

I. Väinö Linna ja hänen teoksensa „Tuntematon sotilas" 2

II. Kielellinen monipuolisuus romaanissa „Tuntematon sotilas" ja slangin olemus 16

III. Slangia lauseissa 29

IV. Yhteenveto 65

Lyhenteet 67

Lähdekirjallisuutta 69

Resyme 71